

DOKUMENTUM

Rovatunkban az Olvasó a finn tanári etikai kódex szövegét olvashatja. A „tanári” kifejezés a hazai értelemben vett tanítót és tanárt egyaránt jelöli, a Magyarországon megszokott „pedagógus” kifejezésnél viszont szakmaibb és behatároltabb.

Az 1990-es években a finn közoktatásban is a hazai változásokhoz hasonló folyamatok játszódtak le. Erősödött az iskolák szakmai autonómiája, az önkormányzatok megpróbálták a szó szakmai értelmében vett fenntartói szerepbe belenőni, s a központi tanügyigazgatás nyomasztó túlsúlya enyhült. A korábbiaknál tágabb mozgáster nyílt a szülői és más megrendelői érdekek kifejezésére. Minden korábbinál komolyabb szellemi és anyagi erőforrásokkal támogatták az iskolák módszertani és tanulásszervezési fejlesztéseit. A gimnáziumok pl. osztály nélküli, választott kurzusok és kreditpontok gyűjtése szerinti működésre állnak át. Felmerült a közoktatás rendszeres értékelésének terve, és az iskolákban új fajta minőségkultúra van elterjedőben.

Ugyanakkor tovább élnek az 1950-es években megszilárdult oktatásszervezési hagyományok is. A tanárok legfőbb szervező ereje továbbra is a szakszervezet (és nem a szakmai szerveződések), a pedagógusbérek központi béralkuk során alakulnak ki, és rendkívül rugalmatlanul reagálnak az eltérő – s ma már folyamatosan változó – helyi és iskolai viszonyokra.

A finn közoktatás – számunkra sem ismeretlen – „kétarcúságát” jól tükrözi az alábbiakban közölt dokumentum. Az etikai kódex gondolata az üzleti életből került át a közoktatásba. A világpiacon versenyző vállalatoknak és szakmáknak meg kell fogalmazniuk a maguk küldetését, értékeit, viselkedésmintáit (business ethics). Nem sokban különbözik ettől egy decentralizált rendszerben működő, s a demográfiai apály miatt korántsem pótolható iskola sem; számukra sem látszik megkerülhetőnek a „kik vagyunk”, „miért vagyunk”, „mit akarunk” hármas kérdése.

Az alábbi dokumentum e három kérdést a tanári hivatásra alkalmazza. A kódexet – a monopóliumhelyzetben lévő – tanári szakszervezet dolgozta ki. A kifejtés lapos-sága és megfoghatatlansága talán ennek tudható be.

A tanári etika kifejtésének három forrása képzelhető el. Az első a pedagógia- és gondolkodástörténet nagy ideáljait fogalmazza meg útmutatóként. A második forrás a modern iskola napi problémái – fegyvelmezés, rend, a tanári tekintély védelme, tanár-diák szexuális kapcsolat stb. – felől közelíti meg a kérdést. A harmadik problémafelfogás a közoktatást közszolgáltatásnak tekinti, ahol kulcsfontosságú a „vevői (értsd iskolahasználói) megelégedettség”. Az alábbi kódex nyilvánvalóan nem ez utóbbi, szolgáltatási megközelítés által uralt.

Utolsó megjegyzésként még ide kívánkozik, hogy az államegyházként működő evangélikus egyház kiüresedése miatt Finnországban nem érvényesül a magyarországihoz fogható értékpluralizmus. Ezért az alapértékként meghatározott „humanista felfogás” minden szereplő által elfogadható, semleges megoldást jelent.

Setényi János

TANÁRI ETIKAI KÓDEX*

Számos szakma képviselői hosszú ideje elkötelezték magukat olyan etikai irányelvek mellett, amelyek az adott szakmában megkívánt magatartást, felelősségvállalást és a munkához való viszonyt fejezik ki. Az efféle etikai irányelvek a közös szakmai értékeket és elveket tükrözik.

A szakmai tevékenység felelősségteljes volta egyrészt a tudáson és a szakértelmen alapul, másrészt a munka érték- és normarendszerén. Ezek egyike sem helyettesítheti a másikat. Az elégtelen szakértelmet nem egyensúlyozzák a helyes etikai alapelvek és fordítva. Ezért a szakmai etika szempontjából fontos a szakértelem fenntartása.

A tanári etika vizsgálatakor látnunk kell a jog és az etika közötti különbséget. A tanár alapvető feladatát és felelősségét a tanári munkáról szóló törvények és normarendszerek, a tanterv pedig az oktatás tartalmát határozza meg. Bár a különféle szakmai gyakorlatot törvényekkel, rendeletekkel és normákkal irányítják, a szakmai etika nem kényszeren vagy külső ellenőrzésen alapul. A következőkben kifejtett tanári etikai elvek egyik kiindulópontja az ENSZ emberi jogi nyilatkozata.

A tanári szakma különleges vonása, hogy a munka eredménye gyakran csak a jövőben mutatkozik meg. A kellemes tanulmányi tapasztalatok elősegítik az élethosszig tartó tanulást. A tanárok mindig jelentős szerepet játszanak a kedvező tanulási élmény kialakításában és a tanuló egészséges önbizalmának megerősítésében. A tanári munka a nevelés, a tanítás és a tanulás adta lehetőségek hasznosítása az egyén számára legelőnyösebb módon. A tanároknak meg kell felelniük továbbá a társadalom elvárásainak azzal kapcsolatban, hogy az milyen irányba akarja a tanulókat irányítani. A társadalmi átalakulás azonban oda vezetett, hogy sok tanár olyan ügyeket kénytelen a vállára venni, amiért pedig egyedül nem vállalhat felelősséget.

A tanári szerep átalakulása egymáshoz közelítette a tanárokat és a diákokat. A tanulók értékelése mindazonáltal felveti a tanári hatalom és felelősség kérdését. A magunkévá tett etika nem engedi, hogy a tanár visszaéljen helyzetével.

A magasfokú szakmai etika nem teher a tanárok számára, hanem az egyik legfontosabb erőforrás. Irányítja a tanárok valamennyi kölcsönhatásra épülő kapcsolatát, valamint a munkához és a felelősséghez fűződő viszonyukat. A tanári munka magában foglalja a saját tevékenységük motivációjának és céljainak etikai mérlegelését

* Forrás: Opettajan ammattietiikka. Opetusalan ammattijärjestö OAJ, 1998.

és értékelését. A tanárok etikai alapelveinek célja, hogy láthatóvá és tudatossá váljon: a tanári munkának mindig is része volt az etika.

A tanárok etikai alapelvei mögötti értékek

Emberi értékek

Az etikai alapelvek kiindulópontja a humanista felfogás és az ember tisztelete. Az emberi értékeket nemtől, kortól, vallástól, eredettől, nézetektől és képességektől függetlenül tisztelni kell.

Hűség a valósághoz

A valóság-hűség fontos érték az alapvető tanári feladatok ellátásában, amely során a tanár a valósággal való szembenézésre készít fel. A dolgokat kutató megközelítési módszer nyílt párbeszédet és az igazság keresését feltételezi. Az önmagunkkal szembeni őszinteség és kapcsolataink őszintesége a tanári munka alapvető eleme.

Igazságosság

Az egyes tanulókkal és a tanulócsoporthal való találkozásban, valamint a munkatársi közösség tevékenységében fontos az igazságosság megvalósulása. Az igazságosság fogalmába különösen az egyenlő jogok tartoznak, valamint az elnyomás és a kivételezés kerülése. Az igazságosság kérdése mindig szerepel a tanár által készített értékelésben.

Szabadság

A tanárnak joga van saját értékrendszeréhez. A tanári munka során azonban a tanár szabadsága összefügg alapvető feladatával és az azt meghatározó normarendszerrel, például törvényekkel és tantervekkel. Munkája ellátása során a tanárok kénytelenek korlátokat állítani. Mindenfajta érintkezés kiindulópontja mindazonáltal az emberi értékekhez kapcsolódó szabadság tisztelete.

A tanárok etikai alapelvei

Tanár és tanítvány

A tanár tanítványát egyedülálló személyiségként fogadja el és igyekszik figyelembe venni. A tanár tiszteletben tartja a tanítvány jogait, humánusan és igazságosan viszonyul hozzá.

A tanár törekszik a tanítvány kiindulópontjainak, gondolkodásának és nézeteinek megértésére, tapintatosan kezeli a tanítvány személyiségére és magánéletére vonatkozó dolgokat.

A tanár különleges figyelemben részesíti a gondoskodásra és védelemre szoruló

tanulókat, és másik ember kihasználását semmilyen formában nem fogadja el.

A tanár annál nagyobb felelősséggel tartozik tanítványával kapcsolatban, minél fiatalabb tanulókkal foglalkozik. A tanár együttműködik a gyermekekért felelős felnőttekkel.

A tanár

A tanári munka lényege a tanár saját személyisége, amelynek fejlesztése és alakítása a tanár joga és kötelessége.

Feladata ellátása során a tanár számára biztosítani kell az igazságosság megvalósulását. A tanárnak is joga van magánéletre és a magáról való gondoskodásra.

A tanár és a munkatársak

A tanár becsben tartja munkáját és szakmájának művelőiként tiszteli kollégáit.

A tanár az erőforrások konstruktív összekapcsolására, valamint saját autonómiája és a munkatársi környezete közötti egyensúlyra törekszik.

A tanári közösségek a munkatársak egyéniségének tiszteletére, egymás megértésére és támogatására alapulva működnek.

A tanár viszonya munkájához

Munkája során a tanár elkötelezi magát az azt meghatározó normarendszer és szakmai etika betartására.

A tanár felelősen végzi munkáját.

A tanár fejleszti munkáját és értékeli saját tevékenységét. A tanár elfogadja, hogy nem tévedhetetlen, és hajlandó nézetei felülbírálására.

A tanár viszonya a társadalomhoz

A tanári munka társadalmunk egyik legfontosabb feladata. A tanár munkavégzésének és szakmai fejlődésének lehetőségei nagy mértékben függenek a tanári munka és képzés céljaira kijelölt erőforrásoktól.

A tanár gondoskodik szakmai fejlődéséről és együttműködik a családokkal, a közösségekkel és a társadalommal.

(Fordította Várady Eszter)